

Akateeminen Karjala-Seura 1922–1944

Esitelmä Ruutiukoille 21.11.2022

Tänä vuonna on kulunut 100 vuotta Akateemisen Karjalaseuran (AKS) perustamisesta. Seura muistetaan nykyään erityisesti Suur-Suomi-aatteesta, johon kuului Aunuksen ja Vienen suomensukuisten kansojen liittäminen Suomen yhteyteen. Seura avusti myös Neuvosto-Karjalasta ja Inkeristä Suomeen tulleita pakolaisia ja ajoi voimakkaasti yliopistojen suomalaistamista. Jatkosodan jälkeen syksyllä 1944 Suomen hallitus lakkautti seuran rauhansopimuksen mukaan ”fasisminluontoisena” järjestönä. Seurassa oli toiminta-aikanaan noin 4000 jäsentä.

Tässä esitelmässä olevat tiedot perustuvat pääasiassa kahteen kirjaan: Heikki Eskelisen väitöskirjaan *Me tahdoimme suureksi Suomen maan* ja Mikko Uolan toimittamaan teokseen *AKS:n tie*. Myös Wikipediaa olen käyttänyt lähteenä.

Jo vapaussodan aikana monien mielessä alkoi itää ajatus, että kun bolshevikit saadaan ajetuksi pois Suomesta, samaa voitaisiin yrittää myös suomensukuisten asuttamassa Itä-Karjalassa. Tämä ajatus konkretisoitui kenraali Mannerheimin puheessa, jonka hän piti Antrean asemalla jääkärikapteeni Aarne Sihvon johtaman Karjalan armeijakunnan joukoille 23.2.1918. Tässä miekkavalana tunnetussa puheessaan hän sanoi muun muassa:

”Minä vannon sen suomalaisen talonpoikaisarmeijan nimessä, jonka ylipäällikkönä minulla on kunnia olla, etten pane miekkaani tuppeen, ennen kuin laillinen järjestys vallitsee maassa, ennen kuin kaikki linnoitukset ovat meidän käsissämme, ennen kuin viimeinen Leninin soturi ja huligaani on karkotettu niin hyvin Suomesta kuin Vienen Karjalastakin. Luottaen oikeaan jaloön asiaamme, luottaen urhoollisiin miehiimme ja uhrautuviin naisiimme luomme me nyt mahtavan, suuren Suomen”.

Vuosina 1918–1919 tehtiin useita yrityksiä suomensukuisten heimojen vapauttamiseksi venäläisten vallasta. Maaliskuussa 1918 yritettiin Vienen valtausta evl Malmin keräämällä vapaaehtoisjoukolla, joka ylitti rajan Suomussalmella. Vastassa oli sekä punapakolaisten Muurmannin legioona että Vienen Karjalaa miehittäneitä Britannian joukkoja. Näin hyökkäys epäonnistui ja suomalaiset joutuvat vetäytymään takaisin.

Kesällä 1918 Suomen hallitus sai monilta aunuksilaisilta vetoa alueen liittämisestä Suomeen. Repolassa yleinen kansalaiskokous teki päätöksen pitäjän liittymisestä Suomeen. Suomen hallituksen hyväksyttyä asian he kutsuivat Suomen armeijan suojaamaan pitäjää, ja syyskuun alussa suomalaiset miehittivät Repolan. Porajärvellä paikalliset talonpojat äänestivät Suomeen liittymisestä tammikuussa 1919. Porajärven liittyminen Suomeen toteutui vasta kesällä 1919, kun bolshevikit oli saatu karkotetuiksi. Näiden alueiden asukkaat olivat suhteellisen tyytyväisiä suomalaishallintoon, joka tarjosi työmahdollisuuksia ja suojasi heitä Venäjän kansalaissodan levottomuuksilta.

Kevättalvella 1919 alettiin valmistella Aunuksen retkeä, jonka tavoitteena oli siirtää Suomen itäraja Suomen kannalta helpommin puolustettavissa olevalle kolmen kannaksen linjalle. Nämä kolme kannasta olivat Vienanmeren ja Äänisen, Äänisen ja Laatokan sekä Laatokan ja Suomenlahden välissä. Tuhatkunta vapaaehtoista käsittävä Aunuksen retkikunta ylitti rajan 21.4.1919 ensimmäisinä tavoitteinaan Lotinanpelto, Petroskoi ja Muurmannin rata. Everstiksi ylenneestä Aarne Sihvosta tehtiin retkikunnan ylipäällikkö. Retkikunta valloitti nopeasti Aunuksenkaupungin. Siviilihallintoa varten perustettiin Aunuksen väliaikainen hoitokunta. Kesäkuun alussa Aunus julistettiin liittyneeksi Suomeen. Aunuksen asukkaita ei lopulta saatu riittävästi mukaan kansannousuun suomalaisten puolelle ja suomalaiset joutuivat perääntymään. Myöskään Muurmannin radan katkaiseminen ei onnistunut ja bolshevikit voivat keskittää joukkojaan Muurmannin radan varteen.

26. kesäkuuta yli 600 Pietarin punaupseeriopiston suomalaista teki laivastoiskun ja maihinnousun Laatokan rannalle Vitelessä Eino Rahjan johdolla. Hyökkäys katkaisi suomalaisten huoltoreitin ja näin ollen heidän oli pakko vetäytyä Suomeen suurten tappioiden jälkeen. Osa suomalaisista kaatuneista haudattiin Salmin hautausmaalle. Tämä hautamuistomerkki on vieläkin jäljellä.

Lokakuussa 1920 solmitussa Tarton rauhassa Suomi luopui Repolan ja Porajärven pitäjistä ja sai vastineeksi tärkeämpänä pidetyn Petsamon alueen.

BOBI SIVÉN

Neuvostohallitus antoi myös epämääräisen lupauksen Itä-Karjalan itsehallinnosta. Suomalaiset joukot poistuivat Repolasta ja Porajärveltä 15. helmikuuta 1921. Protestina vetäytymispäätökselle Porajärven nimismiehenä toiminut ylioppilas Bobi Sivén ampui itsensä 12. tammikuuta 1921. Tarton rauhan jälkeen alueella leimahti vielä punaisten vastainen kansannousu, johon osallistui myös suomalainen vapaaehtoisryhmä, joka hyökkäsi joulukuussa 1921 Repolan kirkonkylään ja sen jälkeen Porajärvelle. Tammikuun alussa se joutui perääntymään takaisin Suomeen. Heimoajattelusta ei kuitenkaan luovuttu. Elias Simojoki on kertonut: "Kuoleman porteilla, erämaiden hiljaisuudessa, Karjalan hävitettyjen kylien keskellä lausuttiin AKS:n syntysanat".

Akateemisen Karjala-Seuran perustamispäivänä pidetään 22. helmikuuta 1922, jolloin viimeiseltä Itä-Karjalan retkeltä palanneet ylioppilaat Erkki Räikkönen, Reino Vähäkallio ja Elias Simojoki tapasivat Karjalaisessa Osakunnassa ja päättivät perustaa seuran auttamaan Suomeen paenneita itäkarjalaisia aseveljiään ja muita heimopakolaisia. Toiminnan käynnistyminen vaati kuitenkin vielä useita kokouksia. Nimi Akateeminen Karjala-Seura keksittiin

ELIAS SIMOJOKI

kokouksessa 9.3.1922 ja vasta 12.11.1922 pidettiin virallinen perustamiskokous, jossa hyväksyttiin seuralle säännöt ja valittiin ensimmäinen johtokunta.

Melko pian saatiin mukaan jäseniksi satakunta ylioppilasta, mutta toiminnan käynnistämiseen tarvittiin mukaan vahvempia voimia. Näitä olivat mm. jääkärien värväystä hoitaneen Uuden Metsätoimiston johtaja Elmo E. Kaila, metsätoimiston kakkosmies Paavo Sivén (Susitaival) sekä Itä-Karjalan vapaaehtoisjoukkojen komentajat Gunnar von Hertzen ja Paavo Talvela. Mukana olivat

myös kalterijääkärit Yrjö Ruutu ja Vihtori Kosola. Kaila toimi seuran puheenjohtajana 1920-luvulla kahteen otteeseen, yhteensä noin seitsemän vuotta.

AKS:n perustamisen aikoihin Suomessa esiintyi avointa venäläisvihaa, johon olivat vaikuttaneet heimosodissa kärsityt tappiot sekä aiemmat sortokaudet ja sodat. Elmo Kaila oli ollut keskeisessä asemassa ryssänvihan lietsonnassa.

Samanmielisistä ihmisistä Kaila oli koonnut ympärilleen järjestön, joka tunnettiin nimellä Vihan Veljet. Se oli luonteeltaan jonkinlainen salaseura,

jolla oli yhdysmiehiä eri puolilla maata. Sillä oli myös oma ei-julkinen jäsenmerkkinsä, jota kannettiin takin käänteeseen sisäpuolella. Merkissä oli Karjalan vaakunan miekat ristissä ja teksti ”Pirua ja ryssää vastaan”. Vihan Veljien piirissä oli tapana allekirjoittaa kirjeet lisäyksellä ”veljesi ryssänvihassa”. Tämä tapa oli myöhemmin myös monilla AKS:n jäsenillä. Elmo E Kailan yhteydet Vihan Veljiin helpottivat merkittävästi AKS:n toiminnan käynnistymistä.

Nykyiset tutkijat ovat jossain määrin erimielisiä AKS:n ja Vihan Veljien keskinäisestä suhteesta. Vihan veljien esimerkkiä seuraten AKS otti kuitenkin käyttöön erityisen jäsenvalan, jonka uudet jäsenet vannovat AKS:n lipun edessä. Valaa edelsi kannustava valapuhe. Valajäsenet numeroitiin ja he saivat jäsenmerkin, jonka taakse oli kaiverrettu jäsennumero. Merkki velvoitti käyttäytymään järjestön sääntöjen mukaisesti, ja se jouduttiin luovuttamaan takaisin, jos halusi erota seurasta.

LIPPUMME ALLA JA
LIPULLEMME MINÄ VANNON
KAIKEN SEN NIMESSÄ, MIKÄ
MINULLE ON PYHÄÄ JA
KALLISTA, UHRAAVANI TYÖNI
JA ELÄMÄNI ISÄNMAALLE SEN
KANSALLISEN HERÄTTÄMISEN,
KARJALAN JA INKERIN, SUUREN
SUOMEN PUOLESTA. SILLÄ NIIN
TOTTA KUIN MINÄ USKON
YHTEEN SUUREEN JUMALAAN,
NIIN MINÄ USKON YHTEEN
SUUREEN SUOMEEN JA SEN
SUUREEN TULEVAISUUTEEN.

Ennen valan vannomista jäseneksi haluavalla oli kokelasaika, jolloin kokelas joutui osallistumaan seuran toimintaa koskeviin opetusluentoihin ja näyttämään tiedoillaan ja teoillaan kelpoisuutensa järjestöön liittymiseksi. Jo kokelaaksi pääsy edellytti kahden valajäsenen suositusta.

AKS:n lipun suunnitteli taiteilija Topi Vikstedt. Siinä oli mustalla pohjalla AKS:n merkki, jota kiersi lehtiköynnös. Lipun nauhoihin oli ommeltu luoti, jolla Bobi Sivén ampui itsensä. Lippu vihittiin käyttöön 1923 ja alkuperäistä lippua säilytetään Kansallismuseossa. Lippu on esillä myös Salossa olevassa Itsenäisyyden museossa. Seuralle tehtiin myös marssi, jonka sanat teki Reino Palmroth eli Palle ja sävelen hänen veljensä Toivo Palmroth. Se tunnetaan nimellä ”Me tahdomme”.

AKS oli miesylioppilaiden järjestö. Naisia varten perustettiin erillinen osasto jo lokakuussa 1922. Siitä tuli sittemmin ja Naisylioppilaiden Karjala-Seura (NYKS), joka myöhemmin muutettiin nimelle Akateemisten Naisten Karjala-Seura eli ANKS. Naiset antoivat valan sijasta lupauksen, jossa sanottiin: ”Tahdon uhrata työni ja voimani maani ja kansani hyväksi, hajallaan olevan heimomme kokoamiseksi, päämääränä Suomi suureksi, Viena vapaaksi.” Karjala-Seuroja perustettiin myös moniin oppikouluihin. Niillä oli oma keskuselimensä, jossa myös AKS oli edustettuna. Oppikoulujen edustajat kutsuttiin ensimmäisen kerran koolle jo joulukuussa 1922.

Toiminnan alussa jäsenistö jaettiin 14 työosastoon, mutta jo vuoden kuluttua niiden määrä pudotettiin kuuteen. Niitä olivat rahoitus-, pakolais-, juhla-, propaganda-, keskus- ja alaseurojen osastot. Osastojen toiminta-alue ilmenee niiden nimistä. Lisäksi tulivat mukaan omat osastot Turun yliopistolle ja Teknilliselle korkeakoululle. Aluksi johonkin osastoon kuuluminen oli jäsenelle pakollista, mutta pakollisuudesta luovuttiin 1930-luvulla. AKS:n jäsenistä 74 % opiskeli Helsingin yliopistossa ja 11 % teknillisessä korkeakoulussa. Seuran valtakausi Ylioppilaslehdessä alkoi jo v.1923 ja yliopiston ylioppilaskunnassa v. 1926. Ylioppilaskunnan hallituksessa oli tämän jälkeen AKS:lla vähintään puolet hallituspaikoista ja joskus jopa 2/3.

AKS:n toimintakenttään kuului alusta alkaen kolme päälohkoa: heimotyö, maanpuolustuksen tukeminen ja suomalaisuusasia. Heimosotien jälkeen Suomessa oli yli 30000 itäkarjalaista ja inkeriläistä pakolaista, joiden avustamisen ja kouluttamisen AKS otti tehtäväkseen. Tätä varten perustetun pakolaisosaston tehtäväkenttään kuului pakolaisten huolto- ja koulutustyö. Pakolaisten keskuudessa tehtävä valistustyö koettiin tärkeäksi ja sitä tehtiin kustantamalla oppilaita kouluihin ja lähettämällä kiertäviä ohjaajia tekemään valistustyötä pakolaisten keskuudessa. Osalle pakolaisia annettiin myös sotilaskoulutusta. Heimotietoutta piti levittää myös suomalaisten keskuuteen. Tätä varten perustettiin vuonna 1923 yhdessä eräiden muiden tahojen kanssa aikakauslehti nimeltä Suomen Heimo, jossa julkaistiin suomensukuisista heimoista kertovia kirjoituksia. Aikaa myöten

myös Ylioppilaslehti oli vahvasti AKS:n hallussa. Yleisölle järjestettiin ns. heimojuhlia, joissa oli korkeatasoinen ohjelma ja esitelmiä, joissa annettiin tietoa heimokansojen oloista. Myös Suur-Suomi-ajattelu pysyi seuran ohjelmassa, eikä se vielä 1920-luvulla ollut kovinkaan epärealistista, kun Neuvosto-Venäjä oli heikko ja monet odottivat sen romahtavan koska tahansa. Suur-Suomi-ajatteluun liittyi myös suomen kielen aseman parantaminen Länsi-Pohjassa ja Ruijassa. Asian jatkuva esillä pitäminen johtikin siihen, että Ruotsin hallitus päätti 1930-luvun lopulla aloittaa suomenkielisen kansakouluopetuksen Länsi-Pohjassa.

AKS suhtautui myönteisesti maanpuolustukseen ja edellytti, että sen jäsenet pyrkivät varusmiespalvelussa johtajakoulutukseen ja liittyivät opiskelupaikkakunnallaan suojeluskuntaan. Myös kannustettiin hakeutumista kadettikouluun, jotta armeijaan saataisiin suomenkielinen päällystö. Vielä 1920-luvulla armeijassa vallitsi preussilainen kuri ja erilaiset simputuskäytännöt, minkä vuoksi ylioppilaat pyrkivät selviämään varusmiespalveluksesta niin nopeasti kuin

mahdollista. Tämän vuoksi AKS vaati puolustuslaitoksen kasvatustajärjestelmän täydellistä uudistamista, jotta ylioppilaat saataisiin kiinnostumaan sotilasurasta.

Vielä 1920-luvulla suuri osa upseereista oli ruotsinkielisiä ja tsaarin aikana Venäjällä koulutettuja. AKS vaati ”ryssänupseerien” poistamista armeijasta ja myös monet jääkäriupseerit yhtyivät näihin vaatimuksiin. Vuosikymmenen loppuun mennessä suurin osa heistä olikin saatu siirretyksi eläkkeelle.

Vuonna 1929 sosialidemokraatit tekivät maalaisliiton kannattamana eduskunta-aloitteen varusmiesten palvelusajan lyhentämiseksi kahdestatoista yhdeksään kuukauteen. Tätä vastaan AKS ryhtyi kampanjoimaan kiivaasti eikä aloitetta hyväksytty eduskunnassa. Seuraa kohtasi kuitenkin takaisku, kun Mäntsälän kapinan jälkimainingeissa vuonna 1934 tasavallan presidentin sotilaskäskyllä kiellettiin vakinaisessa palveluksessa olevaa armeijan henkilökuntaa kuulumasta AKS:aan. Vuosikymmenen lopulla tämä kiello hiljalleen unohtui tai ainakaan sitä ei erikoisemmin valvottu.

Sodan uhkan kasvaessa 1939 kesällä AKS ja suojeluskuntajärjestö käynnistivät linnoitustyöt Karjalan kannaksella. Kustannusten rahoittamiseksi järjestettiin AKS: hoitama rahankeräys nimellä Rajan Turva. Siihen pyydettiin kansalaisilta lahjoituksena yhden päivän palkkaa. Keräys tuotti yli 11 miljoonaa silloista markkaa, joka lahjoitettiin puolustuslaitokselle komean adressin kera. On sanottu, että linnoitustöiden aineellista merkitystä suurempi oli niiden henkinen merkitys.

Suomen kielen esitaistelijana pidetyn J.V. Snellmanin patsas paljastettiin Suomen Pankin edessä 12.5.1923 ja AKS marssi paljastustilaisuuteen. Kunnianosoitus Snellmanin patsaalla 12.5. kuului myöhemminkin vuosittaiseen ohjelmaan. Vielä 1920-luvulla Helsingin Yliopisto ja Teknillinen korkeakoulu olivat varsin ruotsinkielisiä sekä opetuksen että henkilökunnan osalta. AKS asettui voimakkaasti kannattamaan yliopiston ja ylioppilaskunnan suomalaistamista. Yliopiston suomalaistaminen edistyi kuitenkin hitaasti ja sitä vauhditettiin

1932 organisoidulla luentolakolla ja vuoden 1935 opintolakolla. Yliopiston sääntöjen muutos vuonna 1937 paransi suomen kielen asemaa. AKS:n määräävä asema ylioppilaskunnan hallituksessa auttoi muuttamaan ylioppilaskunnan sääntöjä siten, että käyttökieleksi tuli suomi ja ruotsia voitiin käyttää rinnakkaisena kielenä vain poikkeustilanteissa.

AKS edisti suomalaisuusasiaa organisoimalla suuren sukunimien suomentamiskampanjan Snellmanin päiväksi 1931. Kampanjaa jatkettiin Kalevalan suomentamisen juhluvuotena 1935, jolloin lähes 75000 henkilöä suomalaisti sukunimensä.

Suomalaisuusasiaan katsottiin myös liittyvän kansan eheyttäminen vapaussodan jälkeen. Ympäri maata pidettiin iltamia ja muita tilaisuuksia, joissa asiaa pidettiin esillä. AKS:n mielestä maasta oli tehtävä voimakas kansallisvaltio. Oli luotava vahva kansallinen talous ja kansallinen kulttuuri, jyrkästi torjuva asenne itäiseen imperialismiin, sekä vahva puolustustahto ja toimintakykyiset asevoimat. Neuvostoliiton vahvistuessa puolustus tuli selkeästi painopisteeksi heimolaisten vapautushaaveiden sijasta. Syksyllä 1939 tämä kansallinen eheytyminen kiteytyi tiiviiksi, mihin oli

ansionsa myös Venäjän toimenpiteillä. Samalla jouduttiin kuitenkin unohtamaan heimokansojen hätä ja kielitaistelukin haudattiin virallisesti YH:n aikana.

AKS ei ollut puolue, mutta sen jäseniä oli mukana puolueiden toiminnassa, lähinnä maalaisliitossa, kokoomuksessa ja myöhemmin IKL:ssä. Sen lisäksi AKS joutui ottamaan kantaa 1930-luvun poliittiseen kuohuntaan, joka aiheutui valtiovallan hitaudesta kieltää kommunistien poliittinen toiminta. Tämä liike sai alkunsa Lapualta ja tunnettiin myöhemmin Lapuan liikkeenä. Sen ensimmäinen näytävä saavutus oli heinäkuussa 1930 järjestetty talonpoikaismarssi, johon osallistui yli 12000 liikkeen kannattajaa ympäri maata. Sen tarkoituksena oli painostaa eduskuntaa hyväksymään kommunistisen toiminnan kieltävät lait. Lapuan liikkeen johtaja Vihtori Kosola oli AKS:n jäsen ja liikkeen toiminnassa oli mukana monia muitakin AKS:n jäseniä. AKS:n johto suhtautui myönteisesti talonpoikaismarssiin, mutta tuomitsi liikkeen suorittamat kyyditykset ja muut omavaltaisuudet. Vaikka kommunistilait lopulta hyväksyttiin eduskunnassa, Lapuan liike radikalisoitui edelleen. Tämä johti helmikuussa 1932 tapahtumaan, joka tunnetaan Mäntsälän kapinana. Siinäkin oli AKS:n jäseniä mukana silloisen puheenjohtajan Yrjö Vuorjoen kielloista huolimatta. Näitä oli Kosolan lisäksi mm. kapinan johtoryhmään kuulunut Paavo Susitaival, joka oli kapinan jälkeen jonkin aikaa pidätettynä ja sai myöhemmin vankeustuomion. Lapuan liike ry lakkautettiin virallisesti maaliskuussa 1932.

Suhtautuminen Lapuan liikkeeseen ja Mäntsälän kapinaan sekä suomalaisuusasian jääminen vähemmälle huomiolle hajotti seuran rivejä. Erityisesti maalaisliittoon suuntautuneet jäsenet erosivat seurasta Urho Kekkosen johdolla. Vuoden 1932 aikana seura menetti n. 120 jäsentä eli n. 10 % silloisesta jäsenkunnasta.

Lapuan liikkeen rauniolle perustettiin jo kesäkuussa 1932 Isänmaallinen Kansanliike eli IKL. AKS:n edustajat Helanen ja Vuorjoki olivat mukana perustamiskokouksessa ja saivatkin uuden puolueen ottamaan ohjelmaansa kaikki AKS:n keskeiset ohjelmakohdat, niin kieli-, maanpuolustus- kuin heimopolitiikankin. Vuoden 1933 eduskuntavaaleissa IKL:n ehdokkaina olleista AKS:n jäsenistä valittiin eduskuntaan Elias Simojoki ja Reino Ala-Kulju. Vuoden 1936 vaaleissa IKL sai 14 kansanedustajaa, joista kolme oli AKS:n jäseniä. Vuonna 1939 edustajien määrä putosi kahdeksaan, joista edelleen kolme oli AKS:stä. Kaiken kaikkiaan AKS:n jäsenillä oli merkittävä asema IKL:ssä. Esimerkiksi Elias Simojoki oli valittu sen nuorisojärjestön Sinimustien johtajaksi jo v. 1933.

IKL:N JOHTOA
ETURIVISSÄ VAS. SIMOJOKI JA ALA-KULJU

Syksyllä 1939, kun sodan uhka oli ilmeinen, AKS ehdotti ulkoministeri Erkolle ja puolustusministeri Niukkaselle erityisen valistukseen ja mielialatarkkailuun keskittyvän järjestön perustamista. Tämä järjestö perustettiin ministerien suostumuksella heti YH:n jälkeen lokakuussa 1939 nimellä Maan Turva. Sen tehtäviin kuului asiamiesverkostonsa välityksellä levittää rohkaisumielialaa, taistella paniikkihuhuja vastaan ja seurata väestön mielialoja. Sen johtoon nimitettiin AKS:n puheenjohtaja Vilho Helanen ja asiamiesverkosto koostui AKS:n jäsenistä tai sitä lähellä olleista henkilöistä. Sille

perustettiin myös ruotsinkielinen rinnakkaisjärjestö Hembygdsfronten. Asiamiesten oli kerran tai kaksi viikossa lähetettävä selostus mielialoista piirijohtajalle. Talvisodan syttyessä järjestöllä oli jo noin 10000 hengen tiedusteluverkko. Sodan aikana Maan Turva oli yhteistoiminnassa Valtioneuvoston Tiedotuslaitoksen kanssa ja välitti tietoja kansalaisilta päättäjille. Se pyrki myös pitämään huolta kotirintaman kestävydestä järjestämällä viihdytystilaisuuksia ja levittämällä optimistista sanomaa kansan pariin. Maan Turvan toiminta jatkui vuoden 1940 syksyyn asti. Sen tilalle perustettiin, taas AKS:n aloitteesta, Suomen Talkoot -yhdistys, jonka jäseniksi liittyi noin 40 yhdistystä. Sen tarkoituksena oli ohjata vapaaehtoista työapua siirtoväen, taloudelliseen ahdinkoon joutuneiden sotilaiden ja invalidien sekä kaatuneiden perheiden hyväksi. Talkootoiminta jatkui sodanjälkeiseen aikaan asti. Talvisodan aikana heimoaate ja kielipolitiikka jäi vähemmälle ja yhteistyötä tehtiin myös ruotsinkielisten kanssa.

Jatkosodan alussa 1941 näytti siltä, että tavoite Suur-Suomesta oli toteutumassa ja sai tavallaan virallisen leiman. Ennen vanhan rajan ylittämistä Mannerheim palautti päiväkäskyssään mieliin vapaussodan aikaisen lupauksensa, ettei laita miekkaansa tuppeen, ennen kuin Karjala on vapautettu Leninin huligaaneista ja sanoi ”Seuratkaa minua vielä viimeinen kerta – nyt kun Karjalan kansa jälleen nousee ja sarastaa Suomen uusi huomen”. Tavoitteena oli rajan siirtäminen AKS:n jo aikaisemmin ehdottamalle kolmen kannaksen linjalle. Hyökkäys etenikin hyvin. Elokuun puolivälissä vallattiin Sortavala ja lokakuun 1. päivänä Petroskoi, jolle annettiin nimeksi Äänislinna. AKS:n ehdotusta siviilihallinnon perustamiseksi Itä-Karjalaan ei hyväksytty, vaan sinne perustettiin sotilashallinto, jossa oli kuitenkin mukana useita AKS:n jäseniä. Esimerkiksi Valistusosaston päälliköksi nimitettiin Vilho Helanen ja apulaispäälliköksi Yrjö Vuorjoki sekä kirkollisasiain toimiston päälliköksi Jussi Kuoppala. Valistusosasto ryhtyi nopeasti valmistelemaan suomalaistyyllisen koululaitoksen perustamista suomensukuisten väestön lapsille. Tätä vaikeutti pula opettajista, mutta monia kouluja saatiin kuitenkin toimintaan. Opettajapulaa helpottamiseksi päätettiin Itä-Karjalassa toimineita suomensukuisia opettajia lähettää Suomeen koulutettaviksi. Ensimmäiset 68 koulutettavaa opettajaa saapuivat 18.12.1941 opettajaleirille Mieslahden kansanopistolle Paltamoon. Koulutus siellä kesti viisi kuukautta ja kesäloman jälkeen annettiin vielä jatkokoulutusta Jämsän kansanopistolla. Kurssille osallistui 59 opettajaa Mieslahden kurssilta ja lisäksi 25 uutta koulutettavaa. Itä-Karjalan nuorille järjestettiin myös ammatillista koulutusta.

AKS:n perustamisen 20-vuotisjuhlaa vietettiin Äänislinnassa 22.2.1942. Siihen saattoivat osallistua vain Itä-Karjalassa ja Aunuksessa palvelleet jäsenet, joita oli paikalla 338 henkeä. Kaupunginteatterissa pidetyssä juhlassa oli muutakin yleisöä, joten juhlassa oli mukana 700–800 henkeä. Juhlapuheen piti Paavo Susitaival. Seurasta 10 vuotta aikaisemmin eronneet jäsenet lähettivät tilaisuuteen huomiota herättäneen onnittelusähkeen, jossa Urho Kekkosen nimi oli allekirjoittajissa mukana. Juhlan kunniaksi julkaistiin Suomen Heimon laaja erikoisnumero nimellä ”Pro Carelia”.

Kesäkuussa 1944 alkanut Neuvostoliiton suurhyökkäys pakotti suomalaiset vetäytymään Itä-Karjalasta. AKS ei kuitenkaan vielä luovuttanut, vaan vaati siirtymistä eräänlaiseen totaaliseen sotaan, mikä tarkoitti kansakunnan voiman täydellistä liikekannallepanoa. ”Me saatamme säilyä

vapaana kansana vain, jos jokainen suomalainen asetetaan tai tarpeen tullen pakotetaan täyttämään paikkansa yhteisessä puolustusrintamassa”. Sotilaalliset ja poliittiset tapahtumat etenivät kuitenkin niin nopeasti, että tämä vetoamus jäi huomiotta. Armeijan piirissä eräät henkilöt ryhtyivät varotoimiin sen varalta, että maa miehittäisiin. Tässä tarkoituksessa evl. Usko Haahti kutsui 10.8.1944 koolle neuvottelun, jossa olivat mukana majurit Reino Arimo ja Reino Lukkari sekä res. kapteeni Eino Leskinen. Kaikki neljä olivat AKS:n valajäseniä, Leskinen myös AKS:n hallituksen jäsen. Tässä neuvottelussa lausuttiin myöhemmin asekätkennäksi kutsutun varautumistoimen syntysanat.

Välirauhansopimus hyväksyttiin eduskunnassa 23.9. Samana iltana valtioneuvosto antoi asetuksen, joka antoi valtioneuvostolle valtuudet lakkauttaa sopimuksen 21 artiklassa tarkoitetut ”fasisminluontoiset” yhteisöt. Vain muutama minuutti asetuksen antamisen jälkeen valtioneuvosto päätti lakkauttaa 420 tällaista rekisteröityä yhdistystä, joiden joukossa oli Akateeminen Karjala-Seura.

Sodan jälkeen seuran entiset jäsenet keskittyivät suojelemaan Suomessa olevia inkeriläisiä ja virolaisia pakolaisia sekä heimopataljoonien taistelijoita luovutukselta Neuvostoliittoon. Tällaisia ihmisiä oli arviolta yli 60000. Mahdollisimman monelle pyrittiin järjestämään pakotie Ruotsiin. AKS:ssä mukana olleet papit ryhtyivät luomaan kirkonkirjoihin pakolaisille uusia henkilöllisyyksiä ja mukana olleet nimismiehet kirjoittivat heille uusien papintodistusten mukaiset henkilöllisyystodistukset, joiden turvin he saattoivat jäädä Suomeen tai paeta Ruotsiin. Joillekin etsittiin piilopaikka tukkisavotoilla tai syrjäisemmillä maatiloilla, jossa he eivät herättäneet viranomaisten huomiota.

Monet entiset AKS:n jäsenet kohosivat sodan jälkeen korkeisiin aseisiin suomalaisessa yhteiskunnassa. Presidentti Kekkonen tosin halusi mieluummin tulla muistetuksi siitä, että oli eronnut AKS:stä. Vuoden 1968 vaaleissa häntä vastaan kamppaili entinen AKS:n jäsen pääjohtaja Matti Virkkunen. 1960-luvulla myös kaikki piispat olivat AKS:n entisiä jäseniä, samoin puolustusvoimien komentajana 1980-luvulla toiminut Jaakko Valtanen.

Entisten jäsenten yhdyssiteeksi perustettiin 1950-luvulla yhdistys nimellä Kerho 22, joka rekisteröitiin Snellmanin päivänä 1958. Se huolehti myös AKS:n perinteistä ja tasavuosisjuhlien järjestämisestä. Kerhon nimeksi on myöhemmin muutettu Akateemisen Karjala-Seuran perinneyhdistys ry ja sen tarkoituksiksi on määritelty ”suomalaiskansallisen hengen ja kulttuurin vaaliminen ja edistäminen.” Perinneyhdistyksen suurponnistus on ollut monivuotinen heimoveteraanien ja heidän perheidensä auttaminen Aunuksen Karjalassa sekä Inkerinmaalla. Vapaaehtoisvoimin on suoritettu mittavaa asuntojen korjausta, toimitettu lääke- ja vaateavustusta sekä järjestetty kuntoutusta ja sairaalahoitoa Suomen puolelle. Lisätietoa perinneyhdistyksestä on netissä sivulla [Akateemisen Karjala-Seuran Perinneyhdistys ry \(aksperinne.fi\)](http://aksperinne.fi).

Teksti: Ilkka Mäntyvaara

Kuvat pääasiassa kirjoista

Heikki Eskelinen: Me tahdoimme suureksi Suomen maan

Mikko Uola (toim.): AKS:n tie